

ویرنه نامه
اربعین حسینی

ویژه نامه اربعین حسینی

اربعین حسینی

لک الحسین مصباح الهدی و سفینه النجاة

قابل قبول نیست. به عنوان نمونه، در دهها مورد در کتابهای دعا، عدد صد بکار رفته که فلان ذکر را صد مرتبه بگویید، اما این دلیل بر تقدس عدد صد به عنوان صد نمی شود. همینطور سایر عددها. البته ناخواسته برای مردم عادی، برخی از این اعداد طی روزگاران، صورت تقدس به خود گرفته و گاه سوء استفاده هایی هم از آن ها می شود.

تنها چیزی که در باره برخی از این اعداد می شود گفت آن است که آن اعداد معین نشانه کثرت است. به عنوان مثال، در باره هفت چنین اظهار نظری شده است. بیش از این هر چه گفته شود، نمی توان به عنوان یک استدلال به آن نظر کرد.

مرحوم اربلی، از علمای بزرگ امامیه، در کتاب کشف الغمه فی معرفة الائمة در برابر کسانی که به تقدس عدد دوازده و بروج دوازده گانه برای اثبات امامت ائمه اطهار علیهم السلام استناد کرده اند، اظهار می دارد، این مسأله نمی تواند چیزی را ثابت کند؛ چرا که اگر چنین باشد، اسماعیلیان یا هفت امامی ها، می توانند دهها شاهد - مثل هفت آسمان - ارائه دهند که عدد هفت مقدس است، کما این که این کار را کرده اند.

عدد «اربعین» در متون دینی

یکی از تعبیرهای رایج عددی، تعبیر اربعین است که در بسیاری از موارد به کار رفته است. یک نمونه آن که سن رسول خدا صلی الله علیه و آله در زمان مبعوث شدن، چهل بوده است. گفته شده که عدد چهل در سن انسانها، نشانه بلوغ و رشد فکری است. گفتنی است که برخی از انبیاء در سنین کودکی به نبوت رسیده اند. از ابن عباس (گویا به نقل از پیامبر صلی الله علیه و آله) نقل شده

اربعین حسینی، روز خُزن و ماتم اهل بیت علیهم السلام و مومنان است؛ روزی که در آئین ما هم پاس داشته شده است و همه دوستان و ارادتمندان امام حسین علیه السلام و یاران و اصحاب ایشان، این روز را به سوگ می نشینند. در این میان، نکاتی چند از واژه اربعین به نگارش در آمده است تقدیم می گردد.

ریشه تاریخی عدد چهل

نخستین مسأله ای که در ارتباط با «اربعین» جلب توجه می کند، تعبیر اربعین در متون دینی است. ابتدا باید نکته ای را به عنوان مقدمه یادآور شویم:

اصولاً باید توجه داشت که در نگرش صحیح دینی، اعداد نقش خاصی به لحاظ عدد بودن، در القای معنا و منظوری خاص ندارند؛ به این صورت که کسی نمی تواند به صرف این که در فلان مورد یا موارد، عدد هفت یا دوازده یا چهل یا هفتاد به کار رفته، استنباط و استنتاج خاصی داشته باشد. این یادآوری، از آن روست که برخی از فرقه های مذهبی، بویژه آنها که تمایلات «باطنی گری» داشته یا دارند و گاه و بیگاه خود را به شیعه نیز منسوب می کرده اند، و نیز برخی از شبه فیلسوفان متأثر از اندیشه های انحرافی و باطنی و اسماعیلی، مروج چنین اندیشه ای در باره اعداد یا نوع حروف بوده و هستند.

در واقع، بسیاری از اعدادی که در نقلهای دینی آمده، می تواند براساس یک محاسبه الهی باشد، اما این که این عدد در موارد دیگری هم کاربرد دارد و بدون یک مستند دینی می توان از آن در سایر موارد استفاده کرد،

ویژه‌نامه اربعین حسینی

نماز شب (+ ۲۳ نوافل) ۲ - زیارت اربعین ۳ - انگشتی در دست راست
۴ - وجود آثار سجده بر پیشانی (نشان از سجده های طولانی دارد) ۵ - بلند خواندن بسم الله در نماز.

این حدیث تنها مدرک معتبری است که جدای از خود زیارت اربعین که در منابع دعایی آمده، به اربعین امام حسین علیه السلام و بزرگداشت آن روز تصریح کرده است.

اما این که منشأ اربعین چیست، باید گفت، در منابع به این روز (اربعین) به دو اعتبار نگریسته شده است.

نخست: اربعین روزی است که اسرای کربلا از شام به مدینه مراجعت کردند.
دوم: اربعین روزی است که جابر بن عبدالله انصاری، صحابی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله از مدینه به کربلا وارد شد تا قبر حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام را زیارت کند. شیخ مفید (م ۴۱۳) در «مسار الشیعه» که در ایام مولود و وفیات ائمه اطهار علیهم السلام است، اشاره به روز اربعین کرده و نوشته است. اربعین روزی است که حرم امام حسین علیه السلام، از شام به سوی مدینه مراجعت کردند. همچنین اربعین روزی است که جابر بن عبدالله برای زیارت امام حسین علیه السلام وارد کربلا شد.

کهن ترین کتاب دعایی مفصل موجود، کتاب «مصباح المتهدج» شیخ طوسی از شاگردان شیخ مفید است که ایشان هم همین مطلب را آورده است. شیخ طوسی پس از یاد از این که روز نخست ماه صفر روز شهادت زید بن علی بن الحسین علیه السلام و روز سوم ماه صفر، روز آتش زدن کعبه توسط سپاه شام در سال ۶۴ هجری است، می نویسد: بیستم ماه صفر (چهل روز پس از حادثه کربلا) روزی است که حرم سید ما اباعبدالله الحسین علیه السلام از شام به مدینه مراجعت کرد و نیز روزی است که جابر بن عبدالله انصاری، صحابی رسول خدا صلی الله علیه و آله از مدینه وارد کربلا شد تا قبر حضرت را زیارت کند. او نخستین کس از مردمان بود که امام حسین علیه السلام را زیارت کرد. در چنین روزی زیارت آن حضرت مستحب است و آن زیارت اربعین است. (مصباح المتهدج، ص ۷۸۷) در همان جا آمده است که وقت خواندن زیارت اربعین، هنگامی است که روز بالا آمده است.

در کتاب «نزهة الزاهد» هم که در قرن ششم هجری تألیف شده، آمده: در بیستم این ماه بود که حرم محترم حسین علیه السلام از شام به مدینه آمدند. (نزهة الزاهد، ص ۲۴۱) همین طور در ترجمه فارسی فتوح ابن اعثم (الفتوح ابن اعثم، تصحیح مجد طباطبائی، ص ۹۱۶) و کتاب مصباح کفعمی که از متون دعایی بسیار مهم قرن نهم هجری است این مطلب آمده است. برخی استظهار کرده اند که عبارت شیخ مفید و شیخ طوسی، بر آن است که روز اربعین، روزی است که اسرا از شام به مقصد مدینه خارج شدند نه آن که در آن روز به مدینه رسیدند. (لؤلؤ و مرجان، ص ۱۵۴) به هر روی، زیارت اربعین از زیارت های مورد وثوق امام حسین علیه السلام است که از لحاظ معنا و مفهوم قابل توجه است.

که اگر کسی چهل ساله شد و خیرش بر شرش غلبه نکرد، آماده رفتن به جهنم باشد. در نقلی آمده است که، مردمان طالب دنیایند تا چهل سالشان شود. پس از آن در پی آخرت خواهند رفت. (مجموعه ورام، ص ۳۵)

در قرآن آمده است «میکات» موسی با پروردگارش در طی چهل روز حاصل شده است. در نقل است که، حضرت آدم چهل شبانه روز بر روی کوه صفا در حال سجده بود. (مستدرک وسائل ج ۹، ص ۳۲۹) در باره بنی اسرائیل هم آمده که برای استجاب دعای خود چهل شبانه روز ناله و ضجه می کردند. (مستدرک ج ۵، ص ۲۳۹) در نقلی آمده است که اگر کسی چهل روز خالص برای خدا باشد، خداوند او را در دنیا زاهد کرده و راه و چاه زندگی را به او می آموزد و حکمت را در قلب و زبانش جاری می کند. بدین مضمون روایات فراوانی وجود دارد. چله نشینی صوفیان هم درست یا غلط، از همین بابت بوده است. علامه مجلسی در کتاب بحار الانوار در این باره که برگرفتن چله نشینی از حدیث مزبور نادرست است، به تفصیل سخن گفته است.

اعتبار حفظ چهل حدیث که در روایات فراوانی آمده، سبب تألیف صدها اثر با عنوان اربعین در انتخاب چهل حدیث و شرح و بسط آنها شده است. در این نقل ها آمده است که اگر کسی از ائمت من، چهل حدیث حفظ کند که در امر دینش از آنها بهره برد، خداوند در روز قیامت او را فقیه و عالم محشور خواهد کرد. در نقل دیگری آمده است که امیرمؤمنان علیه السلام فرمودند: اگر چهل مرد با من بیعت می کردند، در برابر دشمنانم می ایستادم. (الاحتجاج، ص ۸۴).

کفعمی نوشته است: زمین از یک قطب، چهار نفر از اوتاد و چهل نفر از ابدال و هفتاد نفر نجیب، هیچگاه خالی نمی شود. (بحار ج ۵۳، ص ۲۰۰) درباره نطفه هم تصور بر این بوده که بعد از چهل روز علقه می شود. همین عدد در تحولات بعدی علقه به مُضْغَه تا تولد در نقل های کهن بکار رفته است، گویی که عدد چهل مبدأ یک تحول دانسته شده است. در روایت است کسی که شرابخواری کند، نمازش تا چهل روز قبول نمی شود. و نیز در روایت است کسی که چهل روز گوشت نخورد، خلقش تند می شود. نیز در روایت است کسی که چهل روز طعام حلال بخورد، خداوند قلبش را نورانی می کند. نیز رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: کسی که لقمه حرامی بخورد، تا چهل روز دعایش مستجاب نمی شود. (مستدرک وسائل، ج ۵، ص ۲۱۷).

اینها نمونه ای از نقل هایی بود که عدد اربعین در آنها به کار رفته است. باید دید در کهن ترین متون مذهبی ما، از «اربعین» چگونه یاد شده است. به عبارت دیگر دلیل بزرگداشت اربعین چیست؟ مهمترین نکته درباره اربعین، روایت امام عسکری علیه السلام است. حضرت در روایتی که در منابع مختلف از ایشان نقل شده فرموده اند: نشانه های مؤمن پنج چیز است: ۱ - خواندن پنجاه و یک رکعت نماز (۱۷ رکعت نماز واجب + ۱۱

ویژه‌نامه اربعین حسینی

اربعین روز بازگشت اسیران به مدینه یا کربلا

اشاره کردیم که شیخ طوسی، بیستم صفر یا اربعین را، زمان بازگشت اسرای کربلا از شام به مدینه دانسته است. باید افزود که نقلی دیگر، اربعین را بازگشت اسرا از شام را به «کربلا» تعیین کرده است. تا اینجا، از لحاظ منابع کهن، باید گفت اعتبار سخن نخست بیش از سخن دوم است. با این حال، علامه مجلسی پس از نقل هر دو قول، اظهار می‌دارد: احتمال صحت هر دوی اینها (به لحاظ زمانی) بعید می‌نماید. (بحار ج ۱۰۱، ص ۳۳۴-۳۳۵) ایشان این تردید را در کتاب دعایی خود «زاد المعاد» هم عنوان کرده است. با این حال، در متون بالنسبه قدیمی، مانند «لهوف» و «مثیر الاحزان» آمده است که اربعین، مربوط به زمان بازگشت اسرا، از شام به کربلاست. اسیران، از راهنمایان خواستند تا آنها را از کربلا عبور دهند.

باید توجه داشت که این دو کتاب، در عین حال که مطالب مفیدی دارند، از جهاتی، اخبار ضعیف و داستانی هم دارند که برای شناخت آنها باید با متون کهن‌تر مقایسه شده و اخبار آنها ارزیابی شود. این نکته را هم باید افزود که منابعی که پس از لهوف، به نقل از آن کتاب این خبر را نقل کرده‌اند، نباید به عنوان یک منبع مستند و مستقل، یاد شوند. کتابهایی مانند «حبیب السیر» که به نقل از آن منابع خبر بازگشت اسرا را به کربلا آورده‌اند، (نفس المهموم ترجمه شعرانی، ص ۲۶۹) نمی‌توانند مورد استناد قرار گیرند.

در اینجا مناسب است دو نقل را در باره تاریخ ورود اسرا به دمشق یاد کنیم. نخست نقل ابوریحان بیرونی است که نوشته است:

در نخستین روز ماه صفر، أدخل رأس الحسين عليه السلام مدينة دمشق، فوضعه يزید لعنه الله بين يديه ونقر ثنایاه بقضيب كان في يده وهو يقول:

لست من خندف ان لم أنتقم

من بنی أحمد، ما كان فعل

لیت أشیأخی ببدر شهدهوا

جَزَع الخزرج من وقع الاسل

فأهلوا و استهلوا فرحا

ثم قالوا: یا یزید لاتشل

قد قتلنا القرن من أشیأخهم

و عدلناه ببدر، فاعتدل (الاثار الباقیه، ص ۴۲۲)

وی روز اول ماه صفر را روزی می‌داند که سر امام حسین علیه السلام را وارد دمشق کرده و یزید هم در حالی که اشعار ابن زبیری را می‌خواند و بیتی هم بر آن افزوده بود، با چوبی که در دست داشت بر لبان امام حسین علیه السلام می‌زد.

دوم سخن عماد الدین طبری (م حوالی ۷۰۰) در «کامل بهائی» است که رسیدن اسرا به دمشق را در ۱۶ ربیع الاول دانسته. یعنی ۶۶ روز پس از عاشورا. می‌داند که طبیعی‌تر می‌نماید.

میرزا حسین نوری و اربعین

علامه میرزا حسین نوری از علمای برجسته شیعه، و صاحب کتاب «مستدرک الوسائل» در کتاب «لؤلؤ و مرجان در آداب اهل منبر» به نقد و ارزیابی برخی از روضه‌ها و نقل‌هایی پرداخته که به مرور در جامعه شیعه رواج یافته و به نظر وی از اساس، نادرست بوده است. ظاهراً وی در دوره اخیر نخستین کسی است که به نقد این روایت پرداخته و دلایل متعددی در نادرستی آن اقامه کرده است.

ایشان این عبارت سید بن طاوس در لهوف را نقل کرده‌اند که اسرا در بازگشت از شام، از راهنمای خود خواستند تا آنها را به کربلا ببرد؛ و سپس به نقد آن پرداخته است. (لؤلؤ و مرجان، ص ۱۵۲)

داستان از این قرار است که سید بن طاوس در «لهوف» خبر بازگشت اسراء را به کربلا در اربعین نقل کرده است. در آنجا منبع این خبر نقل نشده و گفته می‌شود که وی در این کتاب مشهورات میان شیعه را که در مجالس سوگواری بوده، در آن مطرح کرده است.

اما همین سید بن طاوس در «اقبال الاعمال» با اشاره به این که شیخ طوسی در مصباح می‌گوید اسرار روز اربعین از شام به سوی مدینه حرکت کردند و خبر نقل شده در غیر آن که بازگشت آنان را در اربعین به کربلا دانسته‌اند، در هر دو مورد تردید می‌کند. تردید او از این ناحیه است که ابن زیاد مدتی اسراء را در کوفه نگه داشت. با توجه به این مطلب و زمانی که در این نگه داشته صرف شده و زمانی که در مسیر رفت به شام و اقامت یک ماهه در آنجا و بازگشت مورد نیاز است، بعید است که آنان در اربعین به مدینه یا کربلا رسیده باشند. ابن طاوس می‌گوید: این که اجازه بازگشت به کربلا به آنها داده باشد، ممکن است، اما نمی‌توانسته در اربعین باشد. در خبر مربوط به بازگشت آنان به کربلا گفته شده است که همزمان با ورود جابر به کربلا بوده و با او برخورد کرده‌اند. ابن طاوس در این که جابر هم روز اربعین به کربلا رسیده باشد، تردید می‌کند. (اقبال الاعمال، ج ۳، ص ۱۰۱).

این ممکن است که ابن طاوس لهوف را در جوانی و اقبال را در دوران بلوغ فکری تألیف کرده باشد. در عین حال ممکن است دلیل آن این باشد که آن کتاب را برای محافل روضه خوانی و این اثر را به عنوان یک اثر علمی نوشته باشد. دلیلی ندارد که ما تردید های او را در آمدن جابر به کربلا در روز اربعین بپذیریم. به نظر می‌رسد منطقی‌ترین چیزی که برای اعتبار اربعین در دست است همین زیارت جابر در نخستین اربعین به عنوان اولین زائر است.

اما در باره اعتبار اربعین به بازگشت اسرا به کربلا توجه به این نکته هم اهمیت دارد که شیخ مفید در کتاب مهم خود در باب زندگی امامان و در بخش خاص به امام حسین علیه السلام از کتاب «ارشاد» در خبر بازگشت اسرا، اصلاً اشاره‌ای به این که اسرا به عراق بازگشتند ندارد. همین‌طور ابومخنف راوی مهم شیعه هم اشاره‌ای در مقتل الحسین خود به

ویژه‌نامه اربعین حسینی

شده یا از شام به سوی مدینه خارج شده است. آنچه می‌ماند این است که نخستین زیارت امام حسین علیه السلام در نخستین اربعین، توسط جابر بن عبدالله انصاری صورت گرفته است و از آن پس ائمه اطهار علیهم السلام که از هر فرصتی برای رواج زیارت امام حسین علیه السلام بهره می‌گرفتند، آن روز را که نخستین زیارت در آن انجام شده، به عنوان روزی که زیارت امام حسین علیه السلام در آن مستحب است، اعلام فرمودند.

متن زیارت اربعین هم از سوی حضرت صادق علیه السلام انشاء شده و با داشتن آن مضامین عالی، شیعیان را از زیارت آن حضرت در این روز برخوردار می‌کند.

اهمیت خواندن زیارت اربعین تا جایی است که از علائم شیعه دانسته شده است، درست آن گونه که بلند خواندن بسم الله در نماز و خواندن پنج‌جاه و یک رکعت نماز در شبانه روز در روایات بیشماری، از علائم شیعه بودن عنوان شده است.

زیارت اربعین در «مصباح المتعجد» شیخ طوسی و نیز «تهذیب الاحکام» وی، به نقل از صفوان بن مهران جمال آمده است. وی گفت که مولایم صادق علیه السلام فرمود: زیارت اربعین که باید وقت برآمدن روز خوانده شود چنین است..... (مصباح المتعجد، ص ۷۸۸، تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۱۱۳، اقبال الاعمال، ج ۳، ص ۱۰۱، مزار مشهدی، ص ۵۱۴ (تحقیق قیومی)، مزار شهید اول (تحقیق مدرسه الامام المهدی، قم ۱۴۱۰)، ص ۱۸۵-۱۸۶).

زیارت اربعین، به جهاتی مشابه برخی از زیارات دیگر است، اما از آن روی که مشتمل بر برخی از تعابیر جالب در زمینه هدف امام حسین علیه السلام از این قیام است، دارای اهمیت ویژه می‌باشد. در بخشی از این زیارت در باره هدف امام حسین علیه السلام از این نهضت آمده است: «... و بذل مهجته فیک لیستنقذ عبادک من الجهالة و حیره الضلالة... و قد توازر علیه من غرته الدنيا و باع حظّه بالارذل الادنی».

خدایا، امام حسین علیه السلام همه چیزش را برای نجات بندگانت از نابخردی و سرگستگی و ضلالت در راه تو داده در حالی که مشتی فریب خورده که انسانیت خود را به دنیای پست فروخته‌اند بر ضد وی شوریده آن حضرت را به شهادت رساندند.

دو نکته کوتاه در مورد اربعین:

نخست آن که برخی از روایاتی که در باب زیارت امام حسین علیه السلام در کتاب کامل الزیارات ابن قولویه آمده، گریه چهل روزه آسمان و زمین و خورشید و ملائکه را بر امام حسین علیه السلام یادآور شده است. (اربعین شهید قاضی، ص ۳۸۶)

دوم این که ابن طاووس یک اشکال تاریخی هم نسبت به اربعین بودن روز بیستم صفر مطرح کرده و آن این که اگر امام حسین علیه السلام روز دهم محرم به شهادت رسیده باشد، اربعین آن حضرت نوزدهم صفر می‌شود

این مطلب ندارد. در منابع کهن تاریخ کربلا هم مانند انساب الاشراف، اخبار الطوال، و طبقات الکبری اثری از این خبر دیده نمی‌شود. روشن است که حذف عمدی آن معنا ندارد؛ زیرا برای چنین حذف و تحریفی، دلیلی وجود ندارد.

خبر زیارت جابر، در کتاب بشاره المصطفی آمده، اما به ملاقات وی با اسرا اشاره نشده است.

مرحوم حاج شیخ عباس قمی هم، به تبع استاد خود نوری، داستان آمدن اسرای کربلا را در اربعین از شام به کربلا نادرست دانسته است. (منتهی الامال، ج ۱، صص ۸۱۷-۸۱۸) در دهه‌های اخیر مرحوم محمد ابراهیم آیتی هم در کتاب بررسی تاریخ عاشورا بازگشت اسرا را به کربلا انکار کرده است. (بررسی تاریخ عاشورا، صص ۱۴۸-۱۴۹) همین طور آقای مطهری که متأثر از مرحوم آیتی است. اما این جماعت یک مخالف جدی دارند که شهید قاضی طباطبائی است.

شهید قاضی طباطبائی و اربعین

شهید محراب مرحوم حاج سید محمدعلی قاضی طباطبائی رحمته الله علیه، کتاب مفصلی با نام «تحقیق در باره اولین اربعین حضرت سید الشهداء» درباره اربعین نوشت که اخیراً هم به شکل تازه و زیبایی چاپ شده است.

هدف ایشان از نگارش این اثر آن بود تا ثابت کند، آمدن اسرا از شام به کربلا در نخستین اربعین، بعید نیست. این کتاب که ضمن نهصد صفحه چاپ شده، مشتمل بر تحقیقات حاشیه‌ای فراوانی درباره کربلاست که بسیار مفید و جالب است. اما به نظر می‌رسد در اثبات نکته مورد نظر با همه زحمتی که مؤلف محترم کشیده، چندان موفق نبوده است.

ایشان در باره این اشکال که امکان ندارد اسرا ظرف چهل روز از کربلا به کوفه، از آنجا به شام و سپس از شام به کربلا بازگشته باشند، هدفه نمونه از مسافرتها و مسیرها و زمان‌هایی که برای این راه در تاریخ آمده را به تفصیل نقل کرده‌اند. در این نمونه‌ها آمده است که مسیر کوفه تا شام و به عکس از یک هفته تا ده دوازده روز طی می‌شده و بنابر این، ممکن است که در یک چهل روز، چنین مسیری رفت و برگشتی طی شده باشد. اگر این سخن بیرونی هم درست باشد که سر امام حسین علیه السلام روز اول صفر وارد دمشق شده، می‌توان اظهار کرد که بیست روز بعد، اسرا می‌توانستند در کربلا باشند.

باید به اجمال گفت: بر فرض که طی این مسیر برای یک کاروان، در چنین زمان کوتاهی، با آن همه زن و بچه ممکن باشد، باید توجه داشت که آیا اصل این خبر در کتاب‌های معتبر تاریخ آمده است یا نه. تا آنجا که می‌دانیم، نقل این خبر در منابع تاریخی، از قرن هفتم به آن سوی تجاوز نمی‌کند. به علاوه، علمای بزرگ شیعه، مانند شیخ مفید و شیخ طوسی، نه تنها به آن اشاره نکرده‌اند، بلکه به عکس آن تصریح کرده و نوشته‌اند: روز اربعین روزی است که حرم امام حسین علیه السلام وارد مدینه

ویژه نامه اربعین حسینی

نه بیستم. در پاسخ گفته شده است، به احتمال ماه محرمی که در دهم آن امام حسین علیه السلام به شهادت رسیده، بیست و نه روز بوده است. اگر ماه کامل بوده، باید گفت که روز شهادت را به شمارش نیاورده‌اند. (بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۳۳۵).

زیارت اربعین

در حدیثی از امام حسن عسکری علیه السلام پنج نشانه برای مؤمن شمرده شده است. یکی از این پنج نشانه زیارت اربعین است. [طوسی، تهذیب الاحکام، ۱۴۰۷ق، ج ۶، ص ۵۲].

هم چنین زیارت‌نامه‌ای برای روز اربعین از امام صادق علیه السلام نقل شده است. [طوسی، تهذیب الاحکام، ۱۴۰۷ق، ج ۶، ص ۱۱۳]. شیخ عباس قمی این زیارت‌نامه را در مفاتیح الجنان در باب سوم بعد از زیارت عاشورا غیر معروفه، با عنوان زیارت اربعین نقل کرده است. [قمی، مفاتیح الجنان، باب سوم، زیارت اربعین].

به گفته قاضی طباطبایی زیارت روز اربعین در نزد شیعیان زیارت «مَرَدُ الرَّأْسِ» نیز خوانده می‌شود. [قاضی طباطبایی، تحقیق درباره اول اربعین حضرت سیدالشهدا علیه السلام، ۱۳۶۸ش، ص ۲]. مَرَدُ الرَّأْسِ یعنی بازگرداندن سر، و منظور آن است که در این روز که اسرای اهل بیت به کربلا بازگشتند سر امام حسین علیه السلام را نیز به کربلا آوردند و دفن کردند.

راهپیمایی اربعین

قاضی طباطبایی در کتاب تحقیق درباره اولین اربعین سیدالشهدا می‌نویسد: حرکت به سوی کربلا در روز اربعین از زمان امامان معصوم علیهم السلام در بین شیعیان رایج بوده است و شیعیان حتی در زمان بنی امیه و بنی عباس نیز به این حرکت مقید بوده‌اند. [قاضی طباطبایی، تحقیق درباره اولین اربعین حضرت سیدالشهدا علیه السلام، ۱۳۶۸ش، ص ۱-۲].

توصیه به زیارت اربعین باعث شده است که شیعیان به ویژه ساکنان عراق، از نقاط مختلف این کشور به سوی کربلا حرکت کنند. این حرکت که غالباً به صورت پیاده صورت می‌گیرد یکی از پرجمعیت‌ترین راهپیمایی‌ها در جهان شمرده می‌شود. پس از سقوط حزب بعث عراق جمعیت این زائران چند برابر شده است، به طوری که در سال ۱۳۹۳ش پیش‌بینی حدود ۲۰ میلیون زائر شده بود. [۱۶] برخی گزارش‌ها از حضور ۱۵ میلیون شیعه در کربلا برای زیارت اربعین سال ۱۴۳۵ق/۱۳۹۲ش خبر داده‌اند. [۱۷]

این تعداد در سال ۱۳۹۳ حدود ۲۰ میلیون گزارش شده است [۱۸] و در سال ۱۳۹۴ش این تعداد به ۲۷ میلیون نفر رسیده است. [۱۹] آمار وزارت کشور عراق حاکی از آن است که در سال ۱۳۹۲ش دست‌کم یک میلیون و ۳۰۰ هزار زائر خارجی به عراق آمده و در راهپیمایی اربعین شرکت کرده‌اند. [۲۰]

انتفاضه اربعین

حزب بعث برگزاری مراسم‌های مذهبی را محدود کرد و همچنین هر نوع برقراری موبک و پیاده‌روی به کربلا ممنوع شد. [المؤمن، سنوات الجمر، ۲۰۰۴م، ص ۱۶۵]. با این وجود مردم نجف در ۱۵ صفر ۱۳۹۸ قمری برابر با ۱۹۷۷ میلادی آماده برگزاری مراسم پیاده‌روی اربعین شدند. [الأسدی، موجز تاریخ العراق السیاسی الحدیث، ۲۰۰۱م، ص ۱۰۱]. کاروان سی هزار نفری به سمت کربلا حرکت کرد. این حرکت از ابتدا با برخورد حکومت مواجه شده و تعدادی شهید شدند. در نهایت در مسیر نجف به کربلا، نیروهای ارتش حمله کرده، هزاران نفر را بازداشت کردند. [ویلی، نهضت اسلامی شیعیان عراق، ۱۳۷۳ش، ص ۸۱]. تعدادی کشته شدند، برخی به اعدام و برخی دیگر به حبس ابد محکوم گردیدند. سید محمد باقر صدر و سید محمد باقر حکیم در این انتفاضه نقش داشتند. [المؤمن، سنوات الجمر، ۲۰۰۴م، ص ۱۶۹]. امام خمینی رحمته الله علیه نیز این قیام مردمی را تأیید کرد. [المؤمن، سنوات الجمر، ۲۰۰۴م، ص ۱۷۰].

ذکر مصیبت اربعین امام حسین علیه السلام (بازگشت اسرا به کربلا)

اول زائری که در روز اربعین به زیارت امام حسین علیه السلام رفت، جابر بوده است. عطیه می‌گوید: دست جابر را گرفتم و روی خاک قبر ابا عبدالله علیه السلام گذاشتم. آن قدر جابر گریه کرد و ناله کرد، که از هوش رفت. بعد آب به صورتش زدم، به هوشش آوردم. سه مرتبه صدا زد یا حسین علیه السلام یا حسین علیه السلام یا حسین علیه السلام صدا زد آقا جان من پیرغلام شما جابرم. از راه دور به زیارت شما آمده‌ام. هر وقت عرض ارادت می‌کردم جواب من را می‌دادی، ولی الان حبیب لایحیب حبیبه چرا دوست جواب دوستش را نمی‌دهد؟ خودش به خودش جواب داد. صدا زد: جابر چه انتظار داری از آن حسینی که بدن مقدسش قطعه قطعه در کربلا، سر مبارکش بالای نیزه بین بدن و سرش فرسخ‌ها فاصله افتاده جواب تو را بدهد. داشت با آقا علیه السلام نجوا می‌کرد؛ که صدای زنگ قافله به گوش رسید. اربعین تجدید خاطره عاشورا است. اهل بیت علیهم السلام وارد سرزمین کربلا شدند. از مرکب‌ها پیاده شدند یکی سراغ قبر عمو می‌رود. یکی سراغ قبر برادر می‌رود. یکی قبر طفل شش ماه را سراغ می‌گیرد: امام سجاد علیه السلام شاید به جابر فرمود: جابر روز عاشورا نبودی همین جا بود؛ جوان‌های ما را کشتند. همین جا بود، طفل شیرخواره ما را شهید کردند. همین جا بود، پدر ما ابا عبدالله علیه السلام را شهید کردند. همین جا بود، خیمه‌های ما را به آتش کشیدند. عزیزان ما را اسیر کردند. اما بی بی زینب، داغش از همه بیشتر است. آمد خودش را روی قبر ابا عبدالله انداخت. آن قدر ناله کرد. واحسینا واحبیب قلب رسول الله یک وقت دیدند بی بی دست برد گریبان چاک کرد.

اگر با هم باشیم

ببینید چه حرکت عظیمی اتفاق افتاد! وقتی حتی
جسم‌ها در کنار هم قرار می‌گیرند، اینجور انعکاس
پیدا می‌کند. اگر ما با هم باشیم، ببینید در دنیا
چه اتفاقی خواهد افتاد، چه عزتی برای اسلام
درست خواهد شد! وحدت؛ وحدت
مقام معظم رهبری

پس...
Honest Pilgrims! Please pray for the
prophet...
Imam Khatami